

**INSTYTUT HODOWLI I AKLIMATYZACJI ROŚLIN
PAŃSTWOWY INSTYTUT BADAWCZY
ZAKŁAD NASIENNICTWA I NASIONOZNAWSTWA
PRACOWNIA EKONOMIKI NASIENNICTWA I HODOWLI ROŚLIN**

Radzików, 05-870 Błonie

RYNEK NASION 2011

*Raport rynkowy opracowany w ramach realizacji tematu nr 3-7-00-0-01
Programu Wieloletniego IHAR-PIB*

dr inż. Tadeusz Oleksiak

RADZIKÓW, 2012

1. Produkcja kwalifikowanego materiału siewnego

Pomimo niekorzystnych warunków pogodowych, w 2011 r. zwiększyła się produkcja materiału siewnego roślin rolniczych. Według danych Państwowej Inspekcji Ochrony Roślin i Nasiennictwa (PIORiN) w stosunku do 2010 r. do sprzedaży zakwalifikowano o 11,8% więcej nasion zbóż (tab. 1). Najbardziej wzrosła produkcja nasion pszenicy jarej o 34,6% i jęczmienia ozimego (o 35,1%). Wyraźnie zwiększyła się także podaż nasion kukurydzy o 18,3%. Znaczne zmniejszenie podaży odnotowano natomiast dla nasion owsa i jęczmienia jarego.

Spadki produkcji odnotowano również dla nasion roślin oleistych, buraków, motylkowych a w mniejszym stopniu dla traw. Spośród roślin motylkowych największy udział w produkcji stale utrzymuje koniczyna czerwona, której nasiona w 2010 r. stanowiły 78% masy wyprodukowanych nasion kwalifikowanych.

Po raz kolejny znaczący, bo ponad 13% wzrost produkcji odnotowano dla nasion roślin strączkowych grubonasiennych. W strukturze dominują nasiona; łubinu wąskolistnego, łubinu żółtego i grochu.

Tabela 1

Podaż nasion zakwalifikowanych w laboratoriach Stacji Oceny Nasion (średniorocznie)

Rośliny i grupy roślin	2007		2008		2009		2010		2011		2011/2010
	tys. ton	kg/ha*)	tys. ton	kg/ha*)	tys. ton	kg/ha*)	tys. ton	kg/ha*)	tys. ton	kg/ha*)	%
Zboża	165,2	19,8	230,2	26,8	199,7	29,5	224,3	36,8	250,7	40,6	111,8
pszenica ozima	61,3	34,5	80,2	41,5	68,6	34,2	91,5	46,1	111,8	57,9	122,2
pszenica jara	10,6	31,8	15,7	45,5	14,7	43,4	14,4	34,3	19,4	59,4	134,7
jęczmień ozimy	8,1	46,6	12,7	72,4	11,2	49,5	10,2	48,9	13,7	59,8	134,3
jęczmień jary	27,7	26,2	37,4	36,3	35,5	38,2	34,2	37,5	32,2	40,8	94,2
żyto	16,2	12,3	23,9	17,1	14,0	10,0	16,0	15,0	16,6	15,3	103,8
owies	7,7	13,2	11,5	21,0	12,7	24,2	13,6	25,2	8,2	15,0	60,3
pszenżyto razem	25,9	20,6	40,1	29,6	35,8	26,5	35,4	31,1	38,1	32,9	107,6
kukurydza	7,8	13,7	8,6	11,8	7,2	10,3	8,1	10,6	9,5	12,5	117,3
Buraki	1,3	4,6	1,6	6,7	1,4	6,1	1,4	6,9	1,1	5,1	78,6
Oleiste i włókniste	3,9	4,8	6,2	8,0	4,0	4,6	2,9	3,6	1,8	2,1	62,1
w tym: rzepak ozimy	1,9	2,4	2,2	2,9	b.d.	b.d.	1,1	1,1	0,5	0,7	45,5
Strączkowe	3,1	20,9	4,1	32,6	5,5	37,8	7,5	38,0	8,5	42,0	113,3
Motylkowe	0,4	4,0	0,7	7,4	0,5	5,7	0,7	10,0	0,4	5,2	57,1
Trawy	8,6	x	9,1	x	9,2	x	8,0	x	7,7	x	96,3

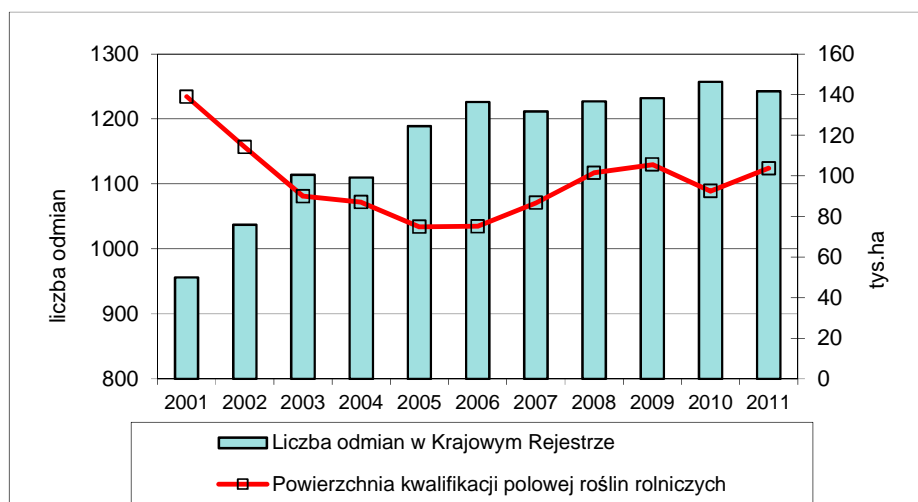
*) — kg nasion na 1 hektar obsianej powierzchni

Źródło: Państwowa Inspekcja Ochrony Roślin i Nasiennictwa /PIORiN/, GUS, obliczenia własne

2. Plantacje nasienne

Dobre wyniki w produkcji nasiennej w 2011 r. możliwe były dzięki znaczącemu wzrostowi zasiewów na nasiona (rys.1). Powierzchnia zakwalifikowanych plantacji nasiennych, w porównaniu do 2010 r. zwiększyła się o 12,1% z 92,5 tys. do 103,7 tys. ha. Zwiększyła się powierzchnia plantacji nasiennych wszystkich gatunków zbóż, średnio o 24,2%, za wyjątkiem owsa nagiego (tab. 2). Najbardziej wzrosła powierzchnia plantacji nasiennych pszenicy jarej o 62,6% i jęczmienia ozimego o 31,7%. W produkcji nasiennej żyta udział mieszańców przekracza 37% i są to głównie odmiany zagraniczne. Udział jakościowych odmian pszenicy ozimej nieco się zmniejszył, ale w dalszym ciągu

jest wysoki. W 2011 r. odmiany pszenicy jakościowej stanowiły 55,1% powierzchni zakwalifikowanych plantacji pszenicy ozimej (rys. 2).

Rys. 1. Liczba zarejestrowanych odmian i powierzchnia kwalifikacji polowej roślin rolniczych.

Tabela 2

Powierzchnia plantacji kwalifikowanych — tys. ha

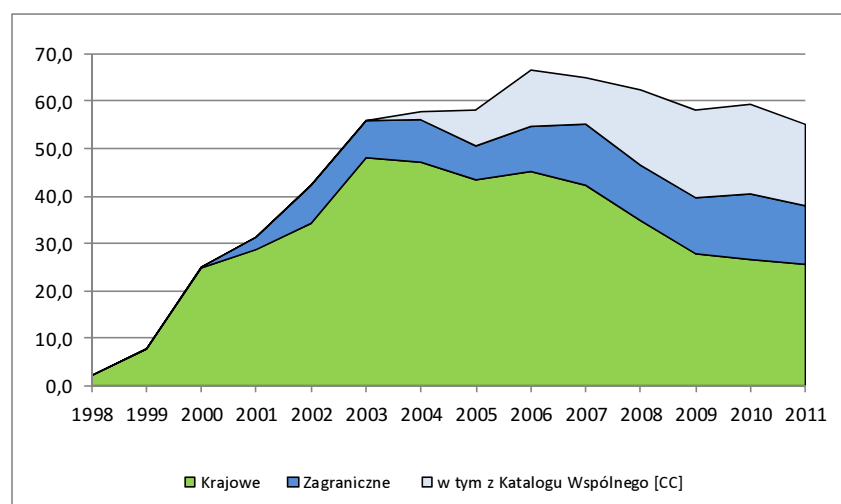
Rośliny i grupy roślin	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2011/2010 %
Zboża	44,8	55,2	69,3	70,1	57,7	71,7	124,3
pszenica ozima	13,0	15,4	18,8	22,7	20,1	25,2	125,4
pszenica jara	3,8	4,7	5,6	3,7	4,3	7,0	162,8
pszenica twarda	-	0,01	0,06	0,07	0,10	0,12	120,0
jęczmień ozimy	1,7	2,1	2,7	3,4	2,8	3,6	128,6
jęczmień jary	10,0	11,3	15,1	11,7	10,7	12,2	114,0
żyto	3,4	5,0	7,4	7,6	3,8	4,0	105,3
żyto jare	0,08	0,11	0,20	0,27	0,37	0,61	164,9
owies	3,8	5,0	6,3	5,7	3,6	4,1	113,9
w tym: owies nagi	0,38	0,35	0,24	0,12	0,28	0,20	71,4
pszenżyto ozime	5,6	7,5	9,0	11,2	8,2	10,2	124,4
pszenżyto jare	1,1	1,7	2,1	1,4	1,5	1,9	126,7
kukurydza	2,4	2,5	1,9	2,3	2,2	2,8	127,3
Ziemniak	5,3	5,5	5,4	4,9	5,2	5,3	101,9
Burak pastewny	0,60	0,52	0,55	0,59	0,54	0,53	98,1
b.cukrowy	0,014	0,001	0,002	0,002	0,002	0,002	100,0
Oleiste	2,0	2,9	5,0	5,2	1,7	2,0	117,6
rzepak ozimy	0,6	1,0	1,1	1,1	0,5	0,4	80,0
rzepak jary	0,1	0,36	0,27	0,03	0,08	0,20	250,0
gorczyca biała	1,2	1,6	3,5	4,0	0,9	1,3	144,4
Strączkowe	3,5	3,6	4,2	5,7	9,4	7,7	81,9
Motylkowe	1,1	1,6	1,3	1,4	1,5	1,3	86,7
Trawy	14,5	13,5	12,3	11,6	11,4	11,6	101,8
Włókniste	0,17	0,23	0,19	0,15	0,07	0,06	85,7
Inne	3,0	3,64	3,3	5,9	4,9	3,5	71,4

Źródło: Państwowa Inspekcja Ochrony Roślin i Nasiennictwa /PIORiN/, obliczenia własne

W strukturze plantacji nasiennych zbóż, w 2011 r. przeważały odmiany hodowli krajowej (55,7%), ale systematycznie zmniejsza się ich udział w reprodukcji. Hodowle zagraniczne dominują w produkcji nasion jęczmienia jarego (69%) i ozimego (93%). Wysoki jest udział nasion zagranicznych odmian pszenicy jarej (52%) i ozimej (48%) oraz żyta (38%).

Konkurencja firm zagranicznych na rynku nasion jest coraz silniejsza. Wzrasta znaczenie odmian ze Wspólnego Katalogu, nierejestrowanych w Polsce. W 2011 r. ich udział w powierzchni plantacji

nasiennych zbóż wynosił 24%. Najwyższy udział odnotowano na plantacjach jęczmienia jarego (48%), jęczmienia ozimego (29%) i pszenicy ozimej (27%).

Rys. 2. Udział odmian jakościowych w produkcji nasiennej pszenicy ozimej (wg powierzchni plantacji nasiennych) w %.

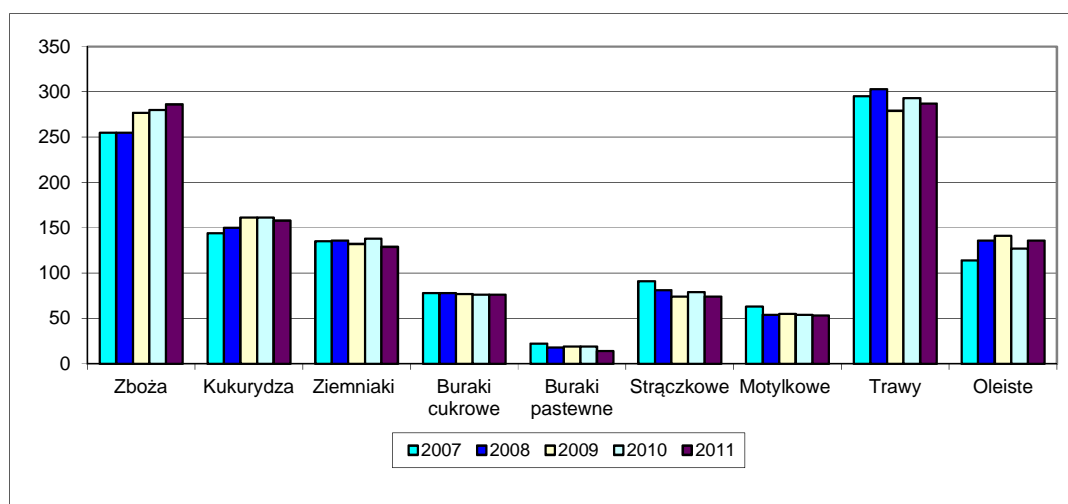
W 2011 r. o 3 % wzrosła powierzchnia plantacji nasiennych ziemniaków, jednak nie można jeszcze mówić o istotnej zmianie trendu w produkcji. Od kilku lat powierzchnia plantacji nasiennych jest stabilna i wynosi około 5 tys. ha. Powierzchnia upraw nasiennych buraków pastewnych nie zmieniła się. Produkcja nasenna buraków cukrowych w Polsce prowadzona jest w niewielkim zakresie, przeniesiono ją do bardziej sprzyjających rejonów uprawy na południu Europy.

W 2011 r. o 15% zwiększyły się zasiewy roślin oleistych na nasiona. Wzrosła powierzchnia plantacji gorczycy białej i gatunków o mniejszym znaczeniu w produkcji, tj. rzepaku jarego, czy soi. Natomiast znacznie zmniejszyła się powierzchnia upraw nasiennych rzepaku ozimego.

Po trzech latach wzrostów powierzchni plantacji nasiennych roślin strączkowych w 2011 r. nastąpił spadek o 19%. W strukturze zasiewów nie zaszły większe zmiany, dominują trzy gatunki; łubin wąskolistny, groch siewny i łubin żółty, których plantacje nasienne stanowią łącznie ponad 90% powierzchni upraw strączkowych na nasiona. W 2011 r. zmniejszyły się zasiewy każdego z tych gatunków, natomiast o 5% wzrosły zasiewy bobiku.

Powierzchnia produkcji roślin motylkowych drobnonasiennych zmniejszyła się o 13%. Spośród roślin motylkowych o wielkości produkcji nasiennej decyduje koniczyna czerwona, której plantacje stanowią 95% całej powierzchni uprawy motylkowych drobnonasiennych.

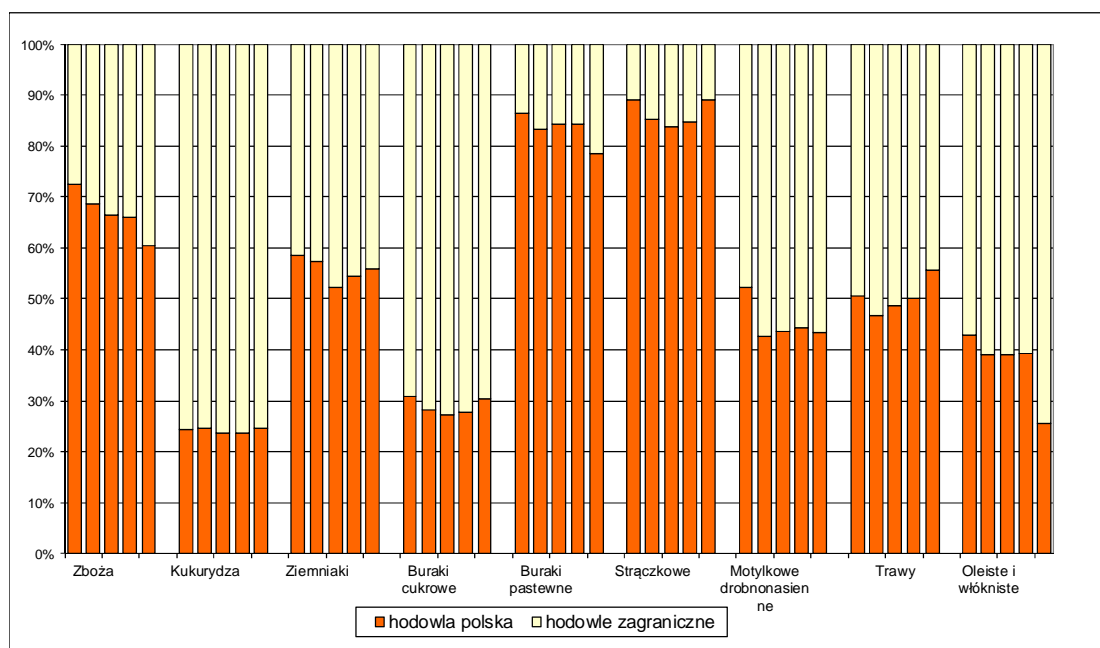
Stabilna jest powierzchnia produkcji nasiennej traw. W uprawie dominują dwa gatunki: życica trwała (37,6%) i kostrzewa czerwona (20,6%). Znaczące udziały w zasiewach utrzymują również: życica wielokwiatowa, życica westerwoldzka, tymotka i wiechlina łąkowa.

Rys. 3. Liczba odmian roślin rolniczych w Rejestrze Odmian.

3. Odmiany

Utrzymały się wielkości oferty odmianowej roślin rolniczych zawartej w Krajowym Rejestrze Odmian Roślin Rolniczych (rys.1). Wzrosła liczba odmian zbóż i oleistych. Zmniejszyła się liczba odmian strączkowych o 6,3% i ziemniaków o 6,5%. Udział odmian zagranicznych w Rejestrze Odmian w 2011 r. przekroczył 50%. Największe udziały zagranicznych odmian w rejestrze miały: rzepak ozimy (90%), rzepak jary (82%), kukurydza (75,3%) i burak cukrowy (69,7%), czyli gatunki, w których dominują odmiany mieszańcowe. W rejestrach odmian zbóż, ziemniaków, roślin strączkowych, buraków pastewnych i traw nadal przeważają odmiany hodowli krajowej. (rys. 4).

Rys. 4. Udział odmian hodowli krajowych i zagranicznych w Rejestrze Odmian w Polsce - kolejno w latach 2007, 2008, 2009, 2010 i 2011.

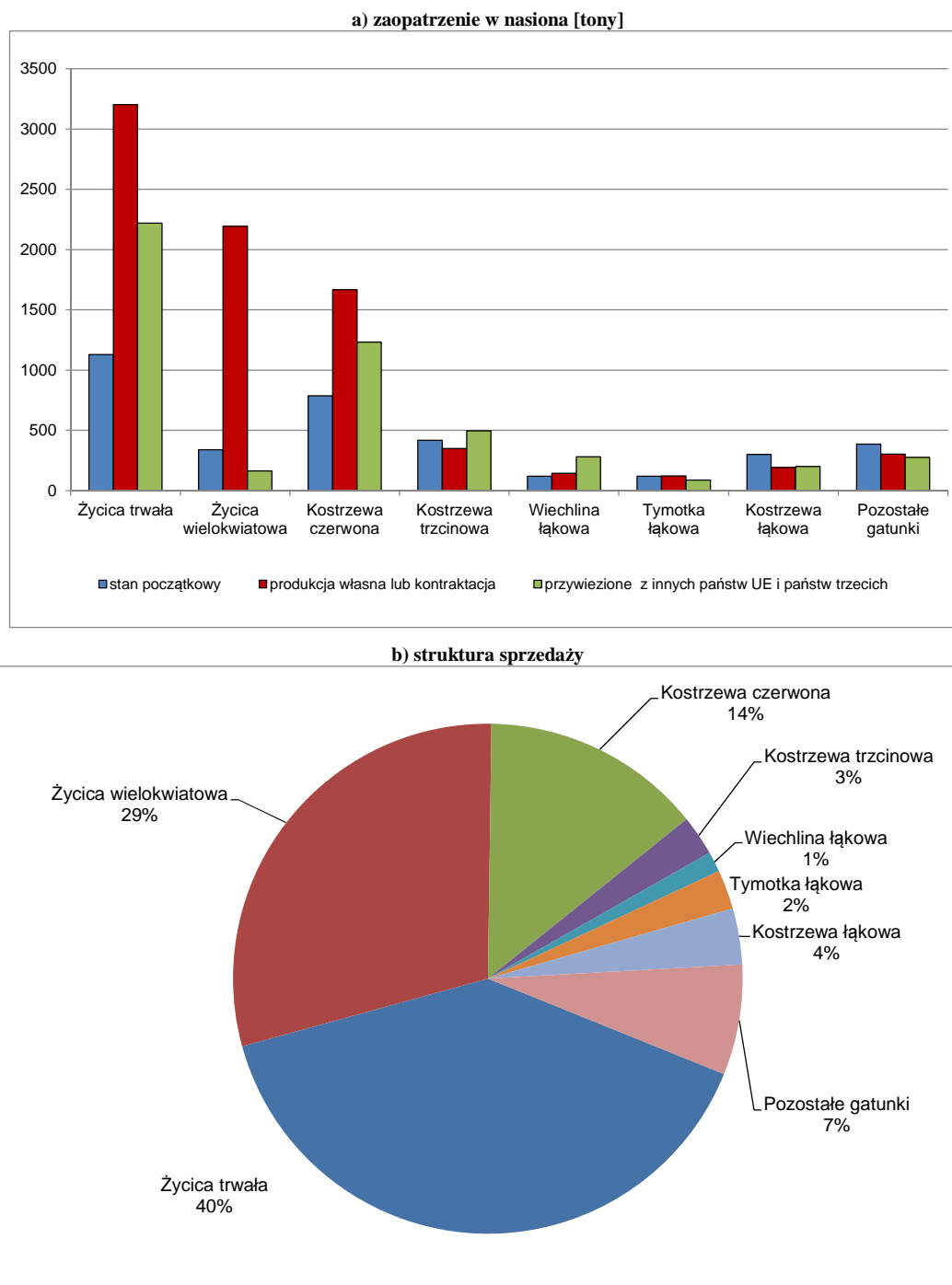
W krajowym Rejestrze znajduje się 139 odmian ziemniaka, z czego 59% stanowią odmiany hodowli krajowej. Oferta nasienna jest jeszcze szersza, w produkcji nasiennej w 2011 r. kwalifikowano plantacje 169 odmian. Szczególnie silna jest konkurencja zagranicznych odmian ziemniaków bardzo wczesnych i wczesnych. Udział sadzeniaków odmian krajowych w reprodukcji nasiennej nie przekracza 40%.

4. Obrót i zaopatrzenie w materiał siewny

Według danych Wojewódzkich Inspektoratów Ochrony Roślin i Nasiennictwa w sezonie 2010/11 ponad 65% masy wyprodukowanych i wprowadzonych do obrotu nasion kwalifikowanych roślin rolniczych stanowiły nasiona zbóż, z czego 61,6% przypadało na pszenicę i jęczmień. Ponad 90% sprzedawanego kwalifikowanego materiału siewnego to nasiona wyprodukowane w kraju. W obrocie materiałem siewnym zbóż (bez kukurydzy) produkcja krajowa stanowiła 98%, głównie w kraju produkowany jest także kwalifikowany materiał siewny roślin strączkowych (99,3%) i ziemniaków (86,3). Natomiast z zagranicy sprowadzono materiał siewny motylkowych drobnonasiennych (98,3%), buraków cukrowych, rzepaku ozimego (65,5%) i kukurydzy (59%). Dwie trzecie nasion traw wyprodukowano w kraju. W krajowym rynku nasiennym traw największy udział miały: życica trwała (40%), życica wielokwiatowa (29%), kostrzewa czerwona (14%) (rys. 5).

Produkcja nasion w sezonie 2010/11 była o 4 % mniejsza niż rok wcześniej natomiast o 8% wzrosła sprzedaż, głównie w wyniku większego udziału w zaopatrzeniu nasion sprowadzanych z innych państw UE i państw trzecich. Masa nasion sprowadzonych z UE zwiększyła się o 27%. Sprowadzono więcej nasion motylkowych, traw, kukurydzy i rzepaku (tab. 3).

W sezonie 2010/11 r., nastąpiło wyraźne ożywienie na rynku nasiennym. Sprzedaż nasion kwalifikowanych roślin rolniczych zwiększyła się średnio o 7%. Wzrosła sprzedaż nasion niemal wszystkich głównych gatunków za wyjątkiem buraków pastewnych i sadzeniaków ziemniaka: zbóż o 12%, kukurydzy o 8%, traw o 12%, motylkowych drobnonasiennych o 31%. W dalszym ciągu niski jest udział nasion kwalifikowanych w zasiewach. Średni udział kwalifikowanego materiału siewnego, w ogólnej ilości zużytych do siewu nasion, zbóż przyjmując jako podstawę do oszacowania sprzedaży wartości podawane przez GUS (przy uwzględnianiu zapotrzebowania na nasiona jedynie plantacji w czystym siewie), w 2011 r., wyniósł 11,5%. Po uwzględnieniu mieszanek, wskaźnik udziału nasion kwalifikowanych zbóż w zasiewach wynosił 9%. Najwięcej nasion kwalifikowanych stosuje się w uprawie pszenicy jarej i jęczmienia ozimego, najmniej w uprawie żyta. Udział kwalifikowanych sadzeniaków w 2011 r. wyniósł tylko 4,9% (rys. 6). Przyjmując do wyliczenia wartości podawane przez Wojewódzkie Inspektoraty Ochrony Roślin i Nasiennictwa otrzymujemy wyższe wskaźniki udziału kwalifikowanego materiału siewnego w produkcji; dla zbóż wynosi on 15,8% a dla sadzeniaków 8,0%. Utrzymuje się regionalne zróżnicowanie w sprzedaży. Stosunkowo najwięcej kwalifikowanego materiału siewnego zbóż sprzedaje się w województwach: śląskim, kujawsko-pomorskim i opolskim, najmniej zaś w zachodniopomorskim, mazowieckim i lubelskim (rys.7).

Rys. 5. Produkcja i sprzedaż nasion traw w sezonie 2010/2011.

Tabela 3

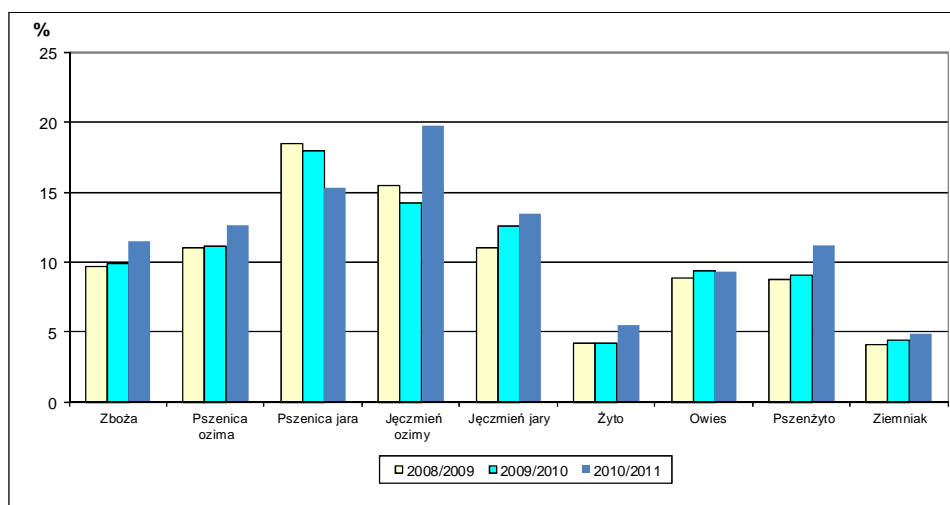
Sprzedaż kwalifikowanego materiału siewnego zbóż i ziemniaków (średniorocznie)

Rośliny	2006/07		2007/08		2008/09		2009/10		2010/11**)		2010/11 2009/10
	tys. ton	kg/ha *)	tys. ton	kg/ha *)	tys. ton	kg/ha *)	tys. ton	kg/ha *)	tys. ton	kg/ha *)	%
Zboża podstawowe	133,8	17	139,8	16,2	136,6	15,9	137,6	20,3	150,3	21,2	109,2
pszenica ozima	48,9	27	53,0	27,4	49,0	25,4	48,7	24,3	54,6	27,5	112,1
pszenica jara	15,6	41	14,7	42,5	14,5	42,0	13,8	40,9	14,6	34,6	105,8
jęczmień ozimy	4,1	26	4,6	26,1	4,9	27,8	5,8	25,6	7,1	34,4	122,4
jęczmień jary	22,3	21	22,3	21,7	20,3	19,7	20,7	22,3	23,1	25,4	111,6
żyto	10,2	8	11,2	8,0	11,0	7,9	10,8	7,8	10,9	7,8	100,9
owies	8,8	16	8,9	16,2	9,2	16,7	9,4	17,8	9,9	18,4	105,3
pszenżyto	23,9	20	25,1	18,5	27,6	20,7	28,4	21,0	30,1	23,9	106,0
Ziemniaki	57,7	85	48,4	91,4	52,7	99,5	52,0	106,4	57,3	116,6	110,2

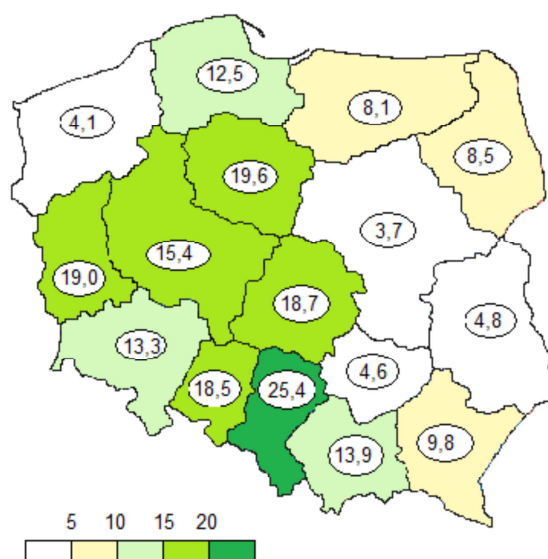
*) — kg nasion na 1 hektar obsianej powierzchni

**) — dane wstępne

Źródło: GUS, obliczenia własne

Rys. 6. Udział kwalifikowanego materiału siewnego w zasiewach.

Rys. 7. Udział kwalifikowanego materiału siewnego zbóż w zasiewach w sezonie 2010/2011 [%] wg danych GUS.

5. Ceny materiału siewnego

System dopłat do kwalifikowanego materiału siewnego zbóż, ziemniaków i roślin strączkowych wpływa na ożywienie rynku nasion. Wzrasta zainteresowanie rolników dopłatami, o czym świadczy rosnąca liczba składanych wniosków. W 2011 r. producenci rolni złożyli w Agencji Rynku Rolnego 62,9 tys. wniosków o dopłaty do materiału siewnego, czyli o 4,5% więcej niż w 2010 r. W 2011 roku z ARR, z tytułu dopłat do kwalifikowanego materiału siewnego, rolnicy otrzymali 91,4 mln złotych do 812,4 tys. ha powierzchni gruntów obsianych kwalifikowanym materiałem siewnym, z tego 95,2% stanowiły uprawy zbóż, 2,8% ziemniaki i 2% rośliny strączkowe.

Trudno oczekiwać, że można samymi dopłatami rozwiązać cały problem niskiego poziomu zaopatrzenia w kwalifikowany materiał siewny. Dlatego oprócz dotacji potrzebna jest, docierająca do rolników promocja kwalifikowanego materiału siewnego. Promocja oparta na konkretnych danych liczbowych dokumentujących korzyści wynikające ze stosowania kwalifikowanego materiału siewnego i wprowadzania do uprawy lepszych odmian. Dodatkowym czynnikiem stymulującym rosnące zapotrzebowanie na nasiona kwalifikowane są rosnące ceny produktów rolnych i poprawa opłacalności uprawy.

W 2011 r. w porównaniu do 2010 r., nastąpił zdecydowany wzrost cen nasion. Ceny nasion zbóż jarych wzrosły o 50-60% a ozimych o około 30% (tab. 4). Czynnikiem różnicującymi ceny nasion są możliwości wykorzystania ziarna i wartość genetyczna odmian. Nasiona odmian pszenic jakościowych są około 10% droższe niż nasiona odmian paszowych. Dużo większe są różnice między cenami nasion odmian żyta mieszańcowego i populacyjnego. Nasiona odmian mieszańcowych żyta coraz częściej sprzedawane są na jednostki siewne, podobnie jak ma to miejsce w przypadku mieszańców kukurydzy i rzepaku.

Tabela 4

Ceny nasion i relacje cen nasion do ceny pszenicy ogólnoużytkowej

Rośliny i grupy roślin	2007		2008		2009		2010		2011		2010 2009
	zł/dt	%	zł/dt	%	zł/dt	%	zł/dt	%	zł/dt	%	%
Cena pszenicy ogólnoużytkowej	62,35 *)	100	87,55 *)	100	51,39 *)	100	47,97 *)	100	93,7 *)	100	
pszenica ozima	147,6	237	154,1	176	121,8	237	167	348	202	216	121,0
pszenica jara	149,1	239	184,5	211	136,9	266	133	277	218	233	163,9
jęczmień jary	139,5	224	177,8	203	134,2	261	127	265	193	206	152,0
żyto	145,7	234	144,3	165	107,9	210	144	300	199	212	138,2
owies	137,5	221	181,8	208	137,6	268	116	242	165	176	142,2
Ziemniaki	216,9	348	129,2	148	138,7	270	146	304	220	235	150,7
Buraki pastewne	1502	2409	1624	1855	1655	3221	1703	3550	2166	2312	127,2
Rzepak ozimy	3147	5047	3489	3985	3399	6614	3570	7442	3878	4139	108,6
Łubin	251	403	291	332	303	589	307	640	275	293	89,6
Koniczyna czerwona	1341	2151	1486	1698	1449	2819	1335	2783	1451	1549	108,7
Lucerna siewna	1519	2436	1600	1828	1580	3074	1552	3235	1687	1800	108,7
Seradela	807	1294	1035	1183	1178	2293	1101	2295	1077	1149	97,8
Trawy	1070	1716	1137	1299	1185	2306	1200	2502	1249	1319	104,1

*) – średnia cena pszenicy w I półroczu.

**) – wartość szacunkowa

W 2011 r. wzrosły ceny sadzeńiaków ziemniaka o około 50%, nasion buraków pastewnych (o 27%), nieznaczny był wzrost cen traw. Ceny kukurydzy nie zmieniły się istotnie, odmiany krajowe kosztowały 120-160 zł/JS (JS – jednostka siewna = 50 tys. nasion), a odmiany zagraniczne 180-320 zł/JS. Firmy oferowały zróżnicowane rabaty, w zależności od terminu zakupu i wielkości partii nasion. Powszechną praktyką są odroczone terminy płatności, część należności jest regulowana po zbiorach.

Pomimo niekorzystnych warunków pogodowych w 2011 r., dzięki większym zasiewom wzrosła produkcja materiału siewnego roślin rolniczych i nie było większych problemów z zaopatrzeniem w nasiona. Prawdopodobnie mniejsza będzie podaż nasion owsa i jęczmienia jarego. Ze względu na dobrą koniunkturę na ziarno i rosnące zainteresowanie kwalifikowanym materiałem siewnym należy oczekiwać utrzymywania się wysokich cen nasion kwalifikowanych. Wielkość zapotrzebowania na nasiona wiosną 2012 r. zależeć też będzie od następstw zimy, przezimowania rzepaku i zbóż ozimych.